

Náčrt neproneseného příspěvku (před zveřejněním výsledků šetření o protizákonných procesech) [1963]

Jedním z nejhorších důsledků období, které bývá označováno jako období kultu osobnosti, bylo omezení až znemožnění politického rozhodování za určitých zvláště významných příležitostí nejširší veřejnosti. Mluvilo se o diktatuře proletariátu, o vedoucí úloze dělnické třídy. Ale byla to dělnická třída, která se dopustila např. justičního zločinu na tisících a snad desetitisících našich občanů? Základní chyba byla ve znemožňování kritiky vysoce postavených osobností našeho politického života, kteří kolem sebe vytvořili neprostupnou hradbu sobě oddaných, dobře odměňovaných a všelijak zavázaných členů rozsáhlého aparátu. A my teď všichni stojíme před otázkou, co můžeme a co musíme udělat pro to, aby se taková věc nikdy neopakovala. Před touto otázkou jsme vlastně stáli už před sedmi roky. Můžeme říci, že alespoň někteří z nás těch sedm let leccos promyslili a nad leccíms zauvažovali. Zdálo by se, že naše dnešní československá situace je jednodušší než třeba situace v Sovětském svazu před řadou let, kdy odhalení řady zločinů ze stalinské éry bylo pro mnohé tvrdou ranou do hlavy. My jsme byli na naše dnešní jednání dost důkladně připraveni. Většina z nás měla své pochybnosti o tom, jakým žonglérstvím byla celá aféra kolem Slánského a jeho skutečných i vymyšlených spolupracovníků postavena na hlavu, když byl proces prohlášen vlastně za první opatření proti kultu osobnosti v celém socialistickém táboře. Ale právě proto je naše dnešní situace nikoli jednodušší, ale složitější. V naší zemi se totiž stala kuriózní věc: místo zásadního, na kořeny jdoucího očištění od zvrhlých praktik, které nelze sloučit ani s prostou lidskostí, natož se ctí socialistického člověka, se opatrně likvidovaly největší nehoráznosti, aniž by se učinila jakákoli zásadní opatření. Lidé byli amnestováni a propouštěni z dlouholetého kriminálu a podepisovali reverz, že nikdy neřeknou ani slovo o tom, co se dělo za zdmi věznic. Kdo měl zájem na zatajování těchto věcí, které bohužel zůstanou hanbou našeho národa? Kdo měl strach před hněvem a rozhořčením všech čestných lidí? Kdo chtěl krýt ty, kteří byli odpovědni za nekonečné utrpení a smrt mnoha a mnoha vynikajících komunistů, ale také mnoha a mnoha občanů, kteří právě pro svou oddanost věci socialismu se dostali do konfliktu s těmi, kterým šlo především o moc a nikoli o prosperitu a blahobyt všeho lidu?

Soudruzi a soudružky, došel jsem k přesvědčení, k hlubokému přesvědčení, že to mohli být jenom samotní viníci. Je to nepochybně také naše vina, že jsme je nechali na jejich místech a že jsme se nestarali o to, jak naši postižení soudruzi, pokud své věznění přežili, zůstávají znovu zbytečně a protizákonně ještě řadu let v kriminálech a jak po svém propuštění většinou nebyli a nejsou rehabilitováni.

A tu si musíme uvědomit, že žádná opatření nejsou a nebudou dost účinná k tomu, aby podobným přehmatům a zločinům zabránila, jestliže nebudeme mít oči a uši otevřené všude tam, kde se někomu děje křivda, kdy bezprávně trpí nebo se na něm děje násilí. Nesmíme myslet především na svůj klid a na své pohodlí, nesmíme už nikdy manévrovat ani v prostém denním životě, abychom nenarazili, z obavy, aby nám to někdo později nespočítal. To všechno musí už skončit, má-li dojít k opravdové nápravě.

A aby nebylo mýlky: jsem si dobře vědom, že naše komunistická strana je vedoucí silou v naší společnosti. Víme všichni dobře, že tady žádná jiná síla není, která by nás mohla dál vést socialistickou cestou. Jestliže jsme dnes postaveni před nejrůznější obtíže, jsou to jediné komunisté, kteří mohou celý národ vést k jejich správnému řešení. Ale toto postavení komunistů jim ukládá také velké povinnosti. V této situaci to musí být právě komunisté, kteří si uvědomí, že prestiž strany a důvěra ve stranu byla možná více než obdobím kultu osobnosti před Stalinovou smrtí otřesena obdobím uplynulých sedmi let, kdy se jak naše vláda, tak vedení

strany pokusilo vyhnout se čestnému řešení a kdy až do dneška zatajovalo skutečný stav věcí před celým národem, který byl nota bene otřesen odhaleními z XX. sjezdu KSSS a který již tehdy začínal tušit, že ani u nás asi nebylo o mnoho lépe než v Sovětském svazu. Toto klamání je horší než dřívější nevědomost. Myslím, že my, nestraníci, musíme požádat vás, straníky, abyste si ve své straně a ve svém vedení udělali rázně a hluboce pořádek, abychom pak spolu s vámi mohli dělat pořádek v celé naší společnosti.

10. dubna 1963